

Stadszegel van Harderwijk

Het oudste zegel van de stad Harderwijk dateert van de tweede helft van de 13de eeuw en is het vroegst bekende van een oorkonde van 1263. Het randschrift vermeldt: Sigillum Burgensium de Herderuvich. Binnen dit randschrift is een schip afgebeeld, waarvan men geneigd zal zijn het een kogge te noemen. Men heeft immers over het algemeen de gedachte dat de schepen van de handelssteden van de late middeleeuwen meest koggen werden genoemd. Hagedorn, die een groot aantal zegels met schepen bestudeerde, noemt het Harderwijker zegel tezamen met andere 'koggenzegels' van de steden Elbing, Dantzig, Wismar, Stralsund, Kiel, de Deense plaats Stubbekjöbing, Stavoren en Damme in Vlaanderen en zegt in 1914 dat Harderwijk, een stil Zuiderzeestadje, tegen het einde van de 14de eeuw een belangrijk aandeel had in de vrachtvaart, niet minder dan Stavoren.

De kogge was duidelijk geheel anders dan de slanke Vikingschepen van de aan de Hanzeperiode voorafgaande tijd. Het was volgens Hagedorn een machtig, zwaar gebouwd, wat gedrongen schip met vrij veel breedte en bijna half zo hoog als de lengte van het vaartuig. Over het spantenframe zouden de brede huidgangen in klinkerbouw, dus overlappend, zijn aangebracht.

Het schip op het zegel van Harderwijk vertoont de mast ongeveer midscheeps, heel weinig naar voren geplaatst. Karakteristiek is in het scheepsbeeld dat drie knopachtige balkeneinden op het boord zichtbaar zijn. Deze duiden er op dat het schip doorbalkt zou zijn geweest, zoals dat wel wordt genoemd, dat wil zeggen dat dekliggers door de scheepswand heen komen en aan de buitenwand zichtbaar zijn. Het vaartuig heeft voorts een aan de achtersteven opgehangen roer, een stevenroer, dus niet een zijstuurriem, zoals iets vroeger algemeen gebruikelijk was. Er is door diverse auteurs nogal wat gefilosofeerd over de scheepsvormen van de late Middeleeuwen op grond van stadszegels, waarop schepen staan afgebeeld. Daarbij neemt men aan dat er drie typen schepen voor de late middeleeuwen karakteristiek mogen worden genoemd: koggen, nefs en hulken.

Er zijn meer dan 250 zulke zegels bekend en gepubliceerd. Herbert Ewe noemt als karakteristiek voor de bouwwijze van de kogge van de Zuiderzeehaven Harderwijk de bijna horizontaal lopende huidgangen, wat betekent dat het vaartuig heel weinig zeeg zou hebben vertoond. Dat zou naar de afbeeldingen op de zegels van Stavoren en Damme ook kunnen gelden voor de koggen van die plaatsen, wanneer de schepen daar ook koggen zouden kunnen worden genoemd. Het lijken vrij stijve, zware, hoge, tamelijk onelegante schepen te zijn geweest. Toch zal het moeilijk zijn met enige zekerheid te oordelen over deze scheepsvormen omdat de uitbeeldingen niet zozeer technisch-scheepsbouwkundige weergaven zijn, dan in zekere mate decoratief kunnen zijn bedoeld geweest. Er is te verwachten dat er vrij veel variatie zal zijn geweest in de constructies van de laat-middeleeuwse schepen, die wij dan wellicht koggen zouden mogen noemen. Het is waarschijnlijk dat er duidelijke verschillen,

zowel in lengte-wijdte verhoudingen als in boordhoogte, zullen zijn geweest. Er zijn meer onderzoekers, die zich met deze scheepsvormen hebben bezig gehouden. Geen van die auteurs toont de neiging om het schip van het Harderwijker zegel anders te benoemen dan als kogge. En datzelfde geldt voor het scheepsbeeld van het zegel van Stavoren, uit de 13de eeuw. De scheepstekeningetjes in de marge van het 15de eeuwse Kamper handschrift 'Digestum Vetus' zijn min of meer vergelijkbaar door de verhouding van lengte-hoogte en de beplanking.

Het zegel van Harderwijk is in dit licht redelijk informatief voor dit scheepstype te achten voor de tijd toen Harderwijk met andere plaatsen aan de Oostzijde van de Zuiderzee nog volop in hun bloeitijd verkeerden. Het is niettemin niet erg duidelijk hoe wij ons de maten van deze schepen moeten voorstellen. Heel waarschijnlijk was er binnen deze bepaalde typologie in ruime mate variabiliteit in grootte en dus in laadvermogen, mede in samenhang met de te vervoeren handelswaren.